

Olanı Yanlış Hissetmek: Slavoj Žižek, Antonio Damasio ve Duygulanımların Materyalist Bir Açıklaması

ADRIAN JOHNSTON¹, GÜNCEL OĞULCAN ÜLGEN ² (Translator)

¹ Professor, University of New Mexico, Department of Philosophy (Orcid ID: 0000-0003-2208-4084)

² PhD Candidate, Research Assistant, Hacettepe University, Department of Philosophy (Orcid ID: 0000-0003-0934-6940)

Özet

Slavoj Žižek *Paralaks Bakış* adlı kitabında, nörobilimci Antonio Damasio'nun duygulanımsal olarak biçimlendirilmiş zihinsel yaşam kuramlarına ilişkin Lacancı bir eleştirisi sunar. Damasio Cogito-benzeri Ş-olarak-öznenin varlığını, -ki bu varlığın Damasioucu proje için duygusal açıdan önemi projenin kendisiyle doğrudan ilgilidir-, açıklamakta başarısız olmakla suçlanır. Žižek'in eleştirileri psikanalitik anti-natüralizm ile nörobilimsel natüralizm arasında bir yüzleşme sahnesi oluşturur. Bu makale Damasio'nun önerileriyle ilgili kısmi bir savunma sunar. Böylece makalenin hedefi, özellikle Žižek'in beyin bilimleriyle ilişkisini göz önünde bulundurarak, natüralizm ile anti-natüralizm arasında var olduğu iddia edilen yanlış ikilemi reddeden bir konum belirlemektir. Freudçu-Lacancı bir nöropsikanaliz tarafından öne sürülen öznelik biçimleri çeşitli yönlerde doğru parça pinçik edilmiş, gevşekçe "doğal" ve "doğal-olmayan" boyutlar olarak betimlenen gerilimin fay hatlarında yarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Žižek, Damasio, psikanaliz, nörobilim, duygulanım, natüralizm

The Misfeeling of What Happens: Slavoj Žižek, Antonio Damasio, and a Materialist Account of Affects

Abstract

In *The Parallax View*, Slavoj Žižek outlines a Lacanian critique of neuroscientist Antonio Damasio's theories of affectively shaped mental life. Damasio is faulted for failing to account for the existence of the Cogito-like subject-as- $\$$, an existence claimed to be emotionally significant in ways directly relevant to the Damasian project. Žižek's criticisms stage a confrontation pitting psychoanalytic anti-naturalism against neuroscientific naturalism. This article involves laying out a partial defense of Damasio's proposals. In so doing, it seeks, specifically with regard to the matters at stake in Žižek's engagement with the sciences of the brain, to delineate a position based on the rejection of what is alleged to be a false dichotomy between naturalism and anti-naturalism. The forms of subjectivity posited by what would be a Freudian–Lacanian neuro-psychoanalysis are torn apart in various directions, split along fault lines of tension between what are imprecisely designated as 'natural' and 'non-natural' dimensions.

Keywords: Žižek, Damasio, sychoanalysis, neuroscience, affect, naturalism

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

GÜNCEL OĞULCAN ÜLGEN

Hacettepe University, Department of Philosophy, PhD

Candidate, Research Assistant

E-mail / E-posta

g.ogulcanulgen@gmail.com

Manuscript Received / Gönderim Tarihi

February 26, 2021/ 26 Şubat 2021

Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi

May 19, 2021 / 19 Mayıs 2021

To Cite This Article / Kaynak Göster

Johnston, A. (2021). Olanı Yanlış Hissetmek: Slavoj Žižek, Antonio Damasio ve Duygulanımların Materyalist Bir Açıklaması. *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, Vol.13, 324-351.

Olanı Yanlış Hissetmek: Slavoj Žižek, Antonio Damasio ve Duygulanımların Materyalist Bir Açıklaması¹

Slavoj Žižek'in son dönem çalışmaları Lacancı psikanalitik kuram ile duygusal yaşamın ve duygulanımsal kendiliğin/özneliğin nörobilimsel açıklamaları arasında oldukça faydalı ve alışılmadık bir köprü inşa etmektedir. İlginç bir biçimde, Žižek'in bilinçdışı duygulanımların varlığını kabul ettiğine dair pek çok delil vardır, ki bu, genel olarak psikanaliz ve özel olarak Lacancılik açısından oldukça tartışmalı bir kabuldür. Suçluluktan, en azından bir kere de olsa, Freudçu tarza sadık bir biçimde 'en nihayetinde bilinçdışı' (Žižek, 200, s. 256) olarak bahsetmiştir. Bu bağlamda, suçluluğun bilinçdışı olabileceği iki kipe dahi işaret etmiştir: birincisinde, 'özne kendi suçluluğunun farkında değildir' (yani, [suçluluk] hissedilmeyen bir histir) ve ikincisinde, 'o, suçluluğun baskısını deneyimlerken neden ötürü suçlu olduğunun farkında değildir' (yani, [suçluluk] bilmecemsi, yüzer-gezer bir histir) (Žižek, 2000, s. 256). İkinci kip muhtemelen yanlış hissedilen bir his olarak adlandırmayı göze alabileceğimiz şeye karşılık gelir (ya da ona dönüşür): belirli bir kurala göre yanlış olarak değerlendirilen bir davranışa ilişkin açık bir suçluluk bilinci söz konusu olmadığında, bir öz-yorumla suçluluk olarak hissedilebilecek olan his, bilinçli olarak (örneğin kaygı, endişe, belirsiz bir huzursuzluk ve hatta fiziksel bir hastalık gibi) başka bir duygulanımsal tınıyla kaydedilir (Johnston, değerlendirmede).

Žižek, 2006 yılında yayımlanan *Paralaks Bakış* adlı kitabında beyin bilimleriyle ayrıntılı bir biçimde ilgilenmektedir. Bu alanlarda çalışan figürler arasından, özellikle Antonio Damasio'yla – ve özellikle de onun 1999 yılında yayımladığı ve duygusal meseleleri nörobilimsel kuramlarla detaylı bir şekilde ele aldığı *Olan Şeyin Hissedilmesi/Hissi* adlı kitabıyla – ilgilenir. Žižek'in Damasio'yla ilgili söylediklerine bakmadan önce Damasio'nun fikirlerine ve yapmak istediklerine dair giriş niteliğinde birkaç şey söylememiz gerekir. Öncelikle, Damasio'nun genel olarak psikanalize ve özel olarak da Anglo-Amerikan klinik analitik çevrelerdeki nöro-bilimsel psikanalitik hareketlere (örneğin, kendisi kurucu editörlerinden birinin Mark Solms olduğu *Neuro-Psychoanalysis* adlı derginin Nörobilim Editöryal Danışma Kurulu'ndadır) yönelik bir sempati duyduğunu belirtmemiz gerek. Damasio analitik metapsikoloji tarafından tanımlandığı biçimiyle bir bilinçdışının var olduğunu kabul eder (Damasio, 199, 2003). Dahası, bilinçdışı duygulanım görüşü psikanalizin kimi kesimlerinde tartışmalıyken – örneğin pek çok Lacancı için 'bilinçdışı duygulanım' bir oksimorondan ibarettir – Damasio (ve duygusal beyni inceleyen

araştırmacı dostları (LeDoux, 1996; Panksepp, 1998)) öz-farkındalık eşiğinin altında bulunan duygulanımsal fenomenlerin gerçekliğini öne sürer (Damasio, 1994, 1999). Tıpkı Freud gibi (1953-1974, Cilt 9, 19 ve 22’de) olduğu biçimde hissedilmeyen hislerin de var olduğunu önermenin kaçınılmaz tuhaflığını kabul eder – “belki de kimileri ‘bilincinde olmadığımız hisler’ için başka bir kelimenin olması gerektiği önerisiyle gelebilir, fakat böyle bir kelime yok” (Damasio, 1999, s. 37).

Önünüzdeki tartışma Freud, Lacan ve Žižek’in gölgesinde, seçici bir odakla Damasio’nun duygular ile hisler (aynı zamanda bilinçli olmayan ile bilinçli hisler) arasında yaptığı ayrımla sınırlı kalacaktır. Bu Damasiocu ayrımı hakkıyla anlamak için Damasio’nun da insanların duygulanımsal yaşamlarının özsel olarak dolayımına, tutkuların ve duyarlılığın zihinsel, dilsel ve tasarımsal konfigürasyonlar tarafından elenemez modülasyonuna (hatta kuruluşuna) yaptığı vurguya dikkat etmek gerekir – tıpkı Freud ve Lacan’dan etkilenen projelerin de yaptığı gibi (Johnston, değerlendirmede). Biliş, duygu ve güdülenmeden oluşan nörobilimsel üçlünün dilinde söylememiz gerekirse, duygusal beyin bilişsel beyinden ayrılamaz (Panksepp, 1998; Solms ve Turnbull, 2002; Thagard and Nerb, 2006; Thagard, 2006a,b) (dürtü kuramına bel bağlayan psikanaliz için çok önemli kimi yanları olan güdüsel beyinden bahsetmeye gerek bile yok).

Bu projede peşine düşeceğimiz temel sav duygulanımların düşünümsel, ikinci-dereceden fenomenler olduğu savıdır (Lacan’ın 1959-1960 yedinci seminerinin açılış oturumunda arzuya dair söylediğine benzer bir şekilde – “o her zaman ikinci dereceden arzudur, arzunun arzusudur” (Lacan, 1992, s. 14)). Yani, duygulanımsal yaşamın fenomenleri, fenomenal bilincin dolayimsız ve saydam deneyimleri olarak yalın bir biçimde verili olmak yerine, bu fenomenleri beklenenden daha karmaşık ve daha az apaçık hale getiren filtrelemelerden, kıvrımlardan, dolayımardan ve yeniden katlanmalardan oluşur. Daha genel olarak söylemek gerekirse hisler her zaman hislerin hisleridir. Üstelik bilinçdışı kuvvetler ve faktörler zaman zaman kişinin kendini kasvetli ve belirsiz hissetmesi için varlıklarını hisler ile hislerin hisleri arasındaki uzamlarda sürdürüp, hisler ile hislerin hisleri arasındaki bu aralığa müdahalede bulunurlar. Bu tezi öne sürüp geliştirmek için Freudçu-Lacancı psikanalizin ve duygulanımsal nörobilimin kaynaklarını, bu iki alanın önemli değişimlerini göz önünde bulundurarak kaynaştırmak gerekir (Johnston, değerlendirmede).

Damasio’ya göre duygular gündelik tabirle bilinçli hissedilen hisler değil, bilinçli-olmayan fenomenlerdir. Daha kesin olmak gerekirse, Damasiocu duygular üçüncü şahıs gözlemciler tarafından gözlemlenebilir fizyolojik süreçlerdir; buna karşın hisler özel, birinci şahıs

fenomenlerdir (Damasio, 1999, 2003). O halde, o, duyguları kamusal olarak erişilebilir bedenle, hisleri ise kamusal olarak erişilmez zihinle hizalar (Damasio, 2003). Ne var ki, Damasio bilinçli-olmayan bedenin fizyolojik duyguları ile bilinçli bir zihnin psikolojik hisleri arasındaki savunulmaz basitlikte olan bu karşıtlıkla katiyen yetinmez. Bu, Damasio'nun bilinçli-olmayan duygulardan olası ve etkin bilinçli hislere (duygular zamansal önceliğe sahiptir) doğru giden üç-aşamalı dizisinde açık bir şekilde görülür (Damasio, 2003):

... bir süreç boyunca işleme tabi tutmanın üç aşaması arasında bir ayrım yaptım: *bir duygu durumu*, bilinçli-olmayan bir biçimde tetiklenebilir ve çalıştırılabilir; *bir his durumu*, bilinçli-olmayan bir biçimde temsil edilebilir; bilinçli hale getirilmiş bir his durumu, organizma tarafından hem duygu hem de his olarak bilinebilir (Damasio, 1999, s. 37).

Bu üç aşamadan ikincisi, belki de Damasio'nun psikanalize en yakın olduğu ana karşılık gelir. Ona göre, insan beyni zorlanımlı, düşünümsel bir kendini-modelleyicidir. Bu modelleyici [yani insan beyni] öznenin bedenindeki durumların harita benzeri tasvirlerini, kendi nesnelere dünyasını ve birbiriyle ağ gibi sarılmış iki kutbun sürekli devam eden etkileşimlerini üretir durur. Burada bilinç kendi kendini haritalayan bu dinamiklerin doğal bir sonucudur (Damasio, 1999). Dolayısıyla, Damasio'ya göre, oluşturulan bu kavrayış ve resimler bilinçli ya da gayri-bilinçli olabilir. Damasio bilinçli olmayan zihinsel yaşamın büyük bir kısmının (kıvrılan, ilksel bir hayvan id'inin karanlık derinlikleri olarak bilinçdışı kavramının sözde-Freudçu biçiminde olduğu gibi) yalnızca güdüsel enerjilerden ve dürtülerden değil, aynı zamanda (Lacan'ın tekrar tekrar "Freud'a dönüş"ünde ısrar ettiği üzere) bilişsel imgelerden ve tasarımlardan da oluştuğunu iddia eden (kökende Freudçu) kabule dayandığı konusunda son derece samimidir:

İmgeler bilinçli ya da bilinçdışı olabilir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, beynin inşa ettiği tüm imgeler bilinçli hale getirilmez. Aynı anda çok fazla miktarda imge üretilmektedir ve imgelerin bilinçli kılınabileceği zihin penceresi de böylesine büyük bir rekabet için fazlasıyla küçüktür – bu pencerede imgelere bir algı eşlik eder, biz de bu imgeleri kavrarız ve sonuç olarak onların farkına varırız. Diğer bir deyişle, metaforik olarak söylersek, bilincin altında bir yeraltı olduğunu ve bu yeraltının da pek çok katmanı olduğunu söyleyebiliriz.

Böylece Damasio'nun duygulanımsal yaşama dair yaptığı ince ayrımların nüanslarını ve olanaklarını daha iyi anlamak artık mümkündür. Damasio şöyle der:

Duygu, his ve bilme üzerine bu bakış açısı alışılmışın dışındadır. İlkin, önerdiğim şey şu, duygudan önce merkezî bir his durumu yoktur, yani dışavurum (duygu) histen

önce gelir. İkinci olarak, şunu öneriyorum, 'bir hisse sahip olmak' 'bir hissi bilmekle' aynı şey değildir, his üzerine düşünüm bir adım daha atmayı gerektirir. Genel olarak, bu ilginç durum bana E. M. Foster'ın şu sözünü hatırlatmaktadır: "Ne düşündüğümü söylemeden önce nasıl bilebilirim?" (Damasio, 1999, s. 283-284).

Duygular beden tarafından beyan edilen (kalp atış hızı ve adrenalin salgılanmasından yüz kızarmasına ve terlemeye kadar) fizyolojik süreçlerin 'dışavurumları'dır. Böylece bu bedensel durumlar bilişsel olarak haritalandırılır, imgelere ve tasarımlara çevrilir. "Tamamen bedenin esiri" (Damasio, 1999, s. 150) olan beynin kendini-modelleyen spontane aktiviteleri tarafından inşa edilen bu duygu haritaları Damasiocu deyişle hislere karşılık gelir. Ne var ki, o, bu şekilde tanımlanan hislerin otomatik ve zorunlu olarak bilinçli olmayacağını şart koşar. Damasio'nun (1999) öne sürdüğü üzere, kişi fizyolojik koşul biçiminde bir duygunun gayri-bilinçli ya da bilinçdışı bir imgesi ya da tasarımı olan "bir hisse (o hisse sahip olduğunu bilmeden) sahip olabilir". (Bir başka nörobilimci Jean-Pierre Changeux de benzer bir şekilde şöyle bir gözlemede bulunur: "hissin doğrudan deneyimlenmesi birinin bir hisse sahip olduğu bilgisinden kolaylıkla ayırt edilebilir" (Changeux, 2004, s. 76).) Belki de sahip olmak ile bilmek arasındaki gediğin var olabileceği iki kip söz konusudur: bir yandan, his birinci-şahıs bilinç tarafından sahiplenilmez (yani, bu bir hissedilemeyen histir), öte yandan, his birinci-şahıs bilinç tarafından yorumlanır (bu, yanlış hissedilen bir histir, buna muhtelif çeşitte duygulanımsal uyarılmanın kaygı olarak veya suçluluk hislerinin fiziksel huzursuzluk olarak bilince kaydedilmesi örnek verilebilir).

Damasio'nun duygulanımsal yaşam üzerine çalışmaları Lacancı kuram da dâhil olmak üzere psikanalizin yoğun ilgi odağı haline getirilmelidir (Damasio ve diğer nörobilimcilerin elde ettiği gelişmelerle ilgilenen birkaç Lacancıdan biri olarak Žižek tıpkı diğer meselelerde olduğu gibi bu meselede de bir kere daha takdire şayan ve nadir bir istisna olduğunu göstermiştir – buna karşın, Anglo-Amerikan nörofelsefe ise Damasio ve diğerlerinin duygulanımsal nörobilimini çoktandır coşkuyla kucaklamaktadır). Yukarıda seçici bir biçimde özetlediğimiz duygulanımsal fenomenlerin çözümlenmesi yönündeki yaklaşımın çeşitli özellikleri Freudçu-Lacancı bir perspektiften bakıldığında doğrudan göze çarpar. Freudçu metapsikoloji söz konusu olduğunda, bilinçli-olmayan duygular ile bilinçli bilinen-hisler arasındaki dolayım-lama kapasitesinde konumlanan Damasio'nun sahip-olunmuş-hislerinin ara dünyası, aynı anda hem yapısal hem de enerjik olarak yüklü fiziksel kayıtlar olarak dürtülerin amaçlarının (*Ziele*) ve nesnelere (*Objekte*) koordinatlarını oluşturan *Triebrepsentanten*'den (dürtü tasarımlarından) oluşur. Bununla ilgili Lacancı hattı göz önünde bulundurursak, (Freud'un

terimleriyle) soma'nın ve psyche'nin melez yanyanalığı ve istikrarsız sentezi olan, ne tam olarak bedensel-libidinal ne de tam olarak öznel-anlamalı olan *jouis-sense*'ı düşünmeden edemeyiz (Lacan, 1990, 2001; Žižek, 1991; Johnston, 2008b). Ek olarak, Damasio'nun Forster'dan alıntıladığı satır Lacan'ın analitik süreçte serbest çağrışıma dair düşüncelerini zarif bir şekilde özetler. Lacan'a göre düşüncelerini ve arzularını eklemleyen *parlêtre* (konuşan varlık) olarak analizan, gerçekten ne düşündüğünü ve istediğini (öznenin psyche'sini dile getiren bastırılmış girintilerde tam bir biçimde daha önceden oluşturulmuş olanı açığa çıkarmaya çalışan serbest çağrışımdan ziyade) çağrışımsal eklemlemenin sözsel emeği sonucunda keşfeder (Johnston, 2008b).

Žižek'in Damasio'yla ilgili eleştirel yorumlarına geçmeden önce, Damasio'nun *Spinoza'yı Aramak* adlı kitabını kısaca incelememiz faydalı ve yerinde olacaktır; böylelikle ilk defa *Olanı Hissetmek* adlı kitabında öne sürdüğü argümanları ve kavramları kısmen de olsa daha açık kılabiliriz. Damasio'nun Spinozacılığı doğrudan *Etika*'nın 'İkinci Kısmı'ndan (özellikle XIII ve XXIII önermelerden) alınan "insan zihni insan bedeninin ideasıdır" savıyla ifade bulur. Duygular ile hisler arasında yaptığı ayrıma bağlı olarak Damasio için bu savın bariz bir uzantısı 'hisler ... sıklıkla duyguların harici tarzının gölgeleridir" önermesidir (Damasio, 2003, s. 29). Bir kere daha belirtelim ki, duygular üçüncü şahıs tarafından, illa etkin olarak değil, olanak olarak gözlemlenebilir olsa dahi fizyolojik fenomenler olarak tezahür eden bedensel ifadeler oldukları ölçüde "harici"dir. Dahası, daha önce de söylendiği gibi, onlar kendilerinde gayri-bilinçlidir; onlar his kılığında bilinçli bir şekilde deneyimlenmiş kayıtlara çevrilebilir, fakat bu onların otomatik ve zorunlu olarak kaydedildiği anlamına gelmez. Damasio da aynı doğrultuda (duygukatmanlı bedensel olaylar olarak) hazzın ve acının davranışları üretmek ve onlara rehberlik etmek açısından bilinçli bir dolayım ihtiyacı duymadığını belirtir (Damasio, 2003, s. 33). Bu gözlem Freudçu psikanalizin merkezî iddialarıyla açık bir biçimde örtüşür. Damasio buradan hareketle duyguların bilinçten bağımsız olmanın keyfini sürdüğünü belirtir (Damasio, 2003, ss. 55, 60-61).

Damasio, zihnin bedenin düşünsel yansıması olduğu tezine uygun bir biçimde, (ruhsal duygulardan ayrı zihinsel şeyler olarak) hisleri bedensel-durumların (yani bedenin değişen koşullarının ve onu etkileyen varlıklarla ve durumlarla durmadan girdiği etkileşimlerin) tasarımları olarak tanımlar (Damasio, 1994, ss. 143, 145-146, 159; 2003, ss. 85, 91). Ardından bu durumu şöyle ayrıntılandırır:

Hisler algıdır ve ben onların algılanması için gereken en büyük desteğin beynin beden haritalarında meydana geldiğini iddia ediyorum. Bu haritalar bedenın parçalarına ve bedenın durumlarına karşılık gelir. Hazzın veya acının çeşitli varyasyonları his olarak adlandırdığımız algının tutarlı bir içeriğidir (Damasio, 2003, s. 85).

Sonrasındaysa şöyle devam eder:

Beden algısının yanı sıra bir de temaları duyguyla uyumlu olan düşüncelerin algısı ve belirli bir kipte düşünmenin algısı, bir zihinsel işleme stili vardır. Bu algı nasıl ortaya çıkar? O kendi zihinsel sürecimizin meta-tasarımlarını inşa etmemiz sonucunda, yani zihnin bir kısmının öteki kısmı tasarladığı yüksek-seviyeli bir operasyon sonucunda ortaya çıkar. Bu da düşüncelerimizin onlara gösterdiğimiz dikkat sonucunda yavaşladığını ya da hızlandığını veya düşüncelerin nesnelere ve olayları yakında ya da uzakta olarak betimlediğini gösterir. O halde, benim geçici bir tanıma dayanan hipotezim şudur, his denilen şey bedenın belli bir durumunun algısı ile düşünmenin ve belli temalarla düşüncelerin belirli bir kipinin algısıdır. Hisler haritalandırılmış detayların belli bir aşamaya ulaşmasıyla ortaya çıkar (Damasio, 2003, ss. 85-86).

Damasio birkaç sayfa sonra burada söylenen her şeyi şu şekilde özetler: “Bir his duygusu duygulama süreci tarafından etkilenmiş bir bedenın ideasıdır” (Damasio, 2003, s. 88). Aktarılan pasajlarda karşılaştığımız kimi detaylar psikanalitik açıdan yorumlanmayı hak eder. Az önce de önerildiği üzere, haz-ve-acı-dolu ‘beden haritaları’ –kendileri her ne kadar zorunlu olarak bilinçli olmasa da yine de hislerin düşünsel-tasarımsal maddesine yakalandıklarında bilinçli hale gelebilme kapasitesine sahiptir– (libidinal amaçların ve nesnelere düzenleniş biçimini oluşturan) Freudçu dürtü tasarımları ve/veya Lacancı *jouis-sens* ile ilişkilendirilebilir (Lacan, 1971, 1974a, b, 1975a, b, 1977, 1977-1978, 1990, 1992, 1998, 2005). Beynin sürekli kendini modelleyen etkinliği tarafından devamlı tasarımılanan [drafted] ve güncellenen bu Damasiocu haritalar ruhsal hissedilen hisler olarak somatik duyguların deneyiminin olanaklılığının zorunlu-ama-yeterli-olmayan koşullarını oluşturur – “hissedebilen bir varlık [entity] yalnızca bir bedene sahip olan bir organizma olmakla kalmamalı bedeni kendinde tasarımılayacak araçlara da sahip olmalıdır” (Damasio, 2003, s. 109). Dahası, bu haritalandırma süreci, sonucunda bilinen-hislerin meydana geldiği, duygulanımsal hislerin bilinçli olarak deneyimlendiği iki aşamalı bir çevirinin ilk aşamasıdır. Duygulardan (ön-)duygulanımsal oluşumlar olarak haritalara giden ilk adıma (bu adımda beden parçalarının tasarımları ile harici nesnelere ilişkileri birleştirilmelidir) ek olarak bir sonraki adımda bu haritalardan (birinci dereceden temsiller olarak bilişsel stillerin ve

içeriklerin ikinci-derece aşama ile bağlandırılıp sentezlendiği) 'meta-tasarımlar'a gitmek, bilinçli olarak hissedilen hislerin doğuşu için bir zorunluluktur (Damasio, 1994, s. 162-163). Damasio her ne kadar duygulanımsal yaşamın kararsızlıklarında psikanalitik bilinçdışı gibi bir şeyin rolünün olabileceğini defalarca kabul etse de duygulardan sahip olunan-hislere, oradan da bilinen-hislere olan dönüşümün yörüngesi üzerine tartışmaları, bu çok-aşamalı hareketin özelliklerine dair Freudçu-Lacancı metapsikolojinin duygulanım üzerine söyleyebileceği şeyleri çabucak ve sessizce es geçer.

Bu noktada, Lacan'ın yorumuna göre bilincin yüzeyine kayıtlı kıvrımlar, dönüşler ve gediklerle oynayan 'yüzeysel' bir (gayri-)varlık olan Freudçu bilinçdışı hatırlanmalıdır – Lacan'ın psikanalizi bir derinlik psikolojisi, derinlerde yatan gizli bir bölgenin araştırılması olarak kavrayanlara katı bir şekilde karşı çıktığı iyi bilinir. Daha kesin olmamız gerekirse, psikanalitik bilinçdışı kısmen (bilinç-olmayan kavramının analitik-olmayan hali olarak değil) Damasiocu duygulanımsal spektrumun bir ucundan diğer uca giden, yani bilinçli-olmayan duygulardan bilinçli hislere doğru giden hattaki farklı bileşenler ile işlevler arasında müdahaleci müdahale olayları olarak bulunur. Başka bir deyişle, bilinçdışının kendisi duygulanımsal makinenin karmaşık topluluğunun derin, gizlenmiş bir bileşeni ya da işlevi değildir, aksine, duyguları, sahip-olunan-hisleri ve bilinen-hisleri birbirinden ayıran ara uzamlara sızan bir şeydir. O [bilinçdışı] hem sahip-olunan-hislere hem de bilinen-hislere dahil bağlantılarını, yani Damasiocu sahip-olunan hislerin (yani, elemanter-olmaktan-uzak kompleksler olan duyguları haritalayan beden haritası biçimindeki birinci-dereceden tasarımların) beden parçalarının, durumlarının ve [hisleri] çevreleyen koşulların bağlantılarını olduğu kadar Damasiocu bilinen-hislerin (yani, duygulanımsal deneyimlerin reflektif idrakı olarak ikinci-dereceden 'metatasarımları') bilişsel kiplerinin ve temalarının bağlantılarını da etkileyebilir. Daha farklı ve genel bir biçimde söylesek, iç-ruhsal savunma mekanizmalarının bilinçdışı (yani, bastırılan olarak bilinçdışı, burada 'bastırılma'nın en geniş halini kullanıyoruz), kinetik olarak farklı düğümler arasında kaydığı sürece ruhun ağlarındaki herhangi bir özel içerik-düğümleri kümesine indirgenemez. Bastırma sıklıkla ruhsal içeriğin parçaları arasındaki çağrışımsal ilişkilere dayanır. Örneğin, analiz süresince, analizan belirli bir semptomu destekleyecek şekilde verili olan kümelenmede bulunan hatırlatıcı malzemenin özgül kısımlarından her birini bilinçli bir şekilde hatırlayabilir. Böyle bir durumda bastırılan diğerleri arasında bir anı değildir, bunun yerine semptomları çıkıntı olarak üreten ağdaki düğümleri oluşturan anılar arasında örülü çağrışım ağlarıdır. Bastırılan

anılar arasındaki ilişkilerdir, anıların kendisi değil. Bu analitik koşullarda bilinçdışı daha önceden tanınan içerikler arasından yeni tanınan bağlantılar olarak açığa çıkar.

Damasio duygulanımsal spektrumunun farklı katmanları ve aşamaları arasındaki organik 'uyum'lardan bahsederken, psikanalitik bir yaklaşım onun [Damasio'nun] modelini kullanarak uyumsuzluklara odaklanmayı tercih ederdi. Daha da kesin bir biçimde, ruhun savunma araçlarının duygulanımlar açısından öz-düzenlemeli homeostatik bir dengeye ulaşması nedeniyle duygular, sahip-olunan-hisler ve bilinen-hisler içinde ve arasında kaçınılmaz olarak çeviri eksiklikleri ve bozulmuş yanlış çeviriler olacaktır. Ek olarak, Damasio'nun kuramına eklenen bu analitik metapsikolojik eklenti onun zayıf görünen yanını da kuvvetlendirir: Damasio yalın, düz niceliksel bir faktörün, bilinçli-olmayan duygulanımsal mekanizmalardan hissedilen duygulanımsal iç niteliklere doğru niteliksel bir geçişten sorumlu olduğunu savunan pek de ikna edici olmayan bir hipotez önerir ("Hisler haritalandırılmış detayların tam birikimi belirli bir noktaya eriştiğinde ortaya çıkar"). Buna karşıt olarak, analitik bir yaklaşım burada salt bir 'tam' nicelikten çok daha fazlasının iş başında olduğunu düşünür.

Kimi bağlamlarda, Damasio kısmen bilmececi bir biçimde 'hislerin hisleri' olarak adlandırdığı şeyden bahseder (Damasio, 1999). Tam bu noktada, Žižek'in Damasio'nun duygulanımsal yaşam açıklamasına dair yaptığı Lacancı eleştirileri incelemek uygun ve verimli olacaktır. Žižek yukarıda tam olarak ele alınmayan bir konuya, (Damasio'nun (1999) ön-kendilik, çekirdek bilinç/kendilik, yayılan bilinç, otobiyografik kendilik ve bilinç gibi meseleleri ele aldığı) *Olanı Hissetmek*'te ele alınan bilincin ve kendiliğin çoklu dereceleri ve tabakalarına odaklanmaya vakit ayırır. Žižek'in bu konuyla ilgili şikâyeti şudur, özneliği (ön-kendilik ya da çekirdek bilinç/kendilik olarak) bedenleşmiş varlığın ve (yayılan bilinç, otobiyografik kendilik ve vicdan olarak) dilsel-tasarımsal kimliğin/özdeşliğin iki boyutuna indirgemek, ilk defa Descartes tarafından *cogito* figürüyle yalıtılmış üçüncü boyutu dışarıda bırakmaktadır:

... Damasio'nun Benliğin iki tarafına ilişkin eski bilmeceye (sürekli değişen bir bilinç akışı olarak Benliğe karşı, özneliğimizin kalıcı dengeli çekirdeği olarak Kendilik) sunduğu çözümün hedefi neden ıskaladığını görebiliriz: "görünüşte değişen Kendilik ve görünüşte kalıcı Kendilik, yakından bağlantılı olsalar da, bir değil iki varlıktır" (217) – ilki Çekirdek Kendilik, ikincisi de otobiyografik Kendiliktir. Fakat burada, konuşan varlıklar olarak, özneliğimizin boş çekirdeği olarak deneyimlediğimiz (ya da, daha doğrusu, önvarsaydığımız) şey için bir yer yoktur: Ben neyim? Ben bedenim değilim (Ben bir bedene sahibim ama Ben hiçbir zaman doğrudan bedenim "olmam," her ne

kadar Merleau-Ponty incelikli fenomenolojik betimlemelerle tam tersine ikna etmeye çalışsa da), Ben simgesel kimliğimi oluşturan otobiyografik anlatılarımın durağan çekirdeği de değilimdir; “Ben” otobiyografik anlatıların sürekli değişimi altında aynı Bir kalmaya devam eden boş Kendiliğin saf Biridir. Bu Bir, dil tarafından meydana getirilir: ne Çekirdek Kendiliktir ne de otobiyografik Kendiliktir, dile aktarıldığı zaman Çekirdek benliğin töz değiştirdiği (ya da daha doğrusu, tözsellikten çıktığı) şeydir. “Kişi” (benim Benliğimin tözsel içeriğini sağlayan otobiyografik içeriğin zenginliği) ile sadece boş bir kendi kendisiyle ilişki noktası olan aşkınsal tamalğının saf öznesi arasında ayırım yaparken, Kant’ın aklından geçen şey budur. (Žižek, 2006, ss. 226-227; Türkçe çev. Žižek, 2014, s. 227, değişiklikler yapıldı, ç.n.)

Burada Damasio’ya yapılan bu eleştirinin dayandığı kapsayıcı felsefi çerçevenin bütünlüğünü sunmamız mümkün değildir, çünkü böylesi bir girişim Alman İdealizminin ve Lacancı psikanalizin kesişiminde oluşturulmuş olan Žižekçi özne kuramının tamamını baştan inşa etmeyi gerektirir. Burada önemli olan, Lacan’ı takip eden Žižek’in, (tözsel bir ön-öznenen dilsel-yapıların kapladığı çevreye geçiş olan) Simgesel dolayımın (Damasio’nun Çekirdek Kendilik’i de dahil) bedensel doğaya indirgenmekten ve (Damasio’nun ‘otobiyografik Kendilik’i de dahil) dilsel kültürden kaçınan bir (Kant ve Kant-sonrası Alman İdealizmi için merkezî Cogito-benzeri Ş-olarak-özne olarak bir) özne yarattığı yorumundaki ısrarıdır. Damasio (1999) bilinci ve/veya kendiliği dile indirgemenin geçersizliği konusunda Žižek’e katılmaktadır; hatta insan-olmayan hayvanların dahi otobiyografik Kendilikleri olduğunu düşünür, bu sayede kendiliğin bu tabakasını tamamen dile bağlı olarak düşünmediğini açık bir biçimde gösterir (Damasio, 1999, s. 198). Fakat, Damasio ve Žižek, Žižek’in Lacancı teze ağırlık vermesinden ötürü bu konuda birbirlerinden ayrılırlar. Bu teze göre, Damasiocu ön-kendiliğin ve çekirdek kendiliğin bedensel tözü, onun üzerine tamamen farklı ve ayrı yüksek-seviye zihinsel iskelelerin inşa edilebileceği saf bir biyolojik temel olarak kalmaz (arka planda sosyo-simgesel dolayımçıların beden gerçeliklerine ne derece nüfuz ettiğine ve bu gerçeklikleri ne derece değiştirdiğine daha derin ve temel bir tartışma yatmaktadır).

Olanı Hissetmek’te Damasio çekirdek bilinç/kendilik ile onun üzerine bindirilen bilinç/kendiliğin ek sınıflardaki farklı konfigürasyonları arasında diyalektik bir etkileşimin vuku bulunduğunu teslim eder (Damasio, 1999). Žižek, Damasio’nun her şeye rağmen, gayri-doğal tesirlere maruz kalmamış tözsel bio-maddi bir varlığın atomik merkezinin en nihayetinde zihinsel yaşamın diğer tüm boyutlarını temellendiren saf, geçirimsiz bir çekirdek olduğu fikrine

sarıldığı konusunda haklıdır (Damasio, 1999, ss. 200, 228-230). Bu iddiaya karşın, Žižek simgesel-dilsel dolayımın matrislerine dahil edilen Damasiocu bedensel varlığın katı çekirdeğinin [*kernel*] tözünün dönüştürüleceğini ve onun tözselliğinden çıkarılacağını iddia eder. Ne var ki, Žižek'in eleştirisi Damasio'nun ön-Kendilik ve çekirdek kendilik arasında yaptığı ayrımı görmezden gelerek bu iki şeyi tek bir başlık altında, 'Çekirdek Kendilik' başlığı altında birleştirir. Damasio'ya göre çekirdek kendilik ön-kendiliğin tasarımsal bir haritasıdır (Damasio, 1999). Yine de Žižek'in Damasio'ya yönelttiği psikanaliz tesirli karşı çıkışında, dil-kullanımın ortaya çıkmasının (özellikle özel adları ve kişi adlarıyla yetkinliğin kazanılmasıyla (Johnston, 2007, 2008b)) ön-kendilikten çekirdek kendiliğe gerçekleşen çeviri sürecinin araçlarını ve sonuçlarını 'dönüştürebileceği' iddiasını sürdürmek meşru olabilir.

Lacancı ve Damasiocu kelime dağarcıklarını birbiriyle karıştırırsak, belki de onarılmaz bir çatlak S-olarak-ön-kendilik ile Ş-olarak-çekirdek-kendilik arasındaki bütün tasarımsal çevirileri kısmen yanlış tasarımlar olarak yorumlayan dilsel yapıların kesici müdahalelerine tabi organizmalardaki açık bir yara gibi açılır. Bu, uyumsuzlukların ve uyuşmazlıkların (ki bu uyumsuzluklar ve uyuşmazlıklar yarılmışlıkları bilinçdışı boyutlarda deveran eden yarılmış konuşan özneleri tanımlamaktadır) varlığı olan insan hayvanlarının bedensel gerçekliğine bir başlangıç, sıfır-seviyesinden bir giriş olurdu. Fakat, her ne kadar Žižek bu noktada doğa-kaynaklı S-olarak-ön-kendiliğin retroaktif olarak dille-başlayan Ş-olarak-çekirdek-kendiliği tasfiye edip yerinden eden sosyal-inşacı görüşle muğlak bir biçimde flört ediyor gibi görünüyorsa da, aslında burada öne sürülen başka bir resim vardır. Hegelci bir biçimde söylersek (ön-kendilik olarak) S ve (çekirdek kendilik olarak) Ş arasındaki ayrım Ş'nin kendisine içkin bir ayrımdır. Yani, farklı genişliklerdeki yarıklar dile-bağlı-S-olarak-ön-kendilik ve dilden etkilenen Ş-olarak-çekirdek-kendiliğin içinde ve onun tarafından tasarım(lanamaz) (yanlış)çeviriler arasında bir gedik açmakla kalmaz – Ş-olarak-çekirdek-kendilikte gerçekleşen bir yarıma bu yarığı aynalar, çekirdek kendiliği ikiye bölen yarıma, bedensel varlığın tözsel plastik avatarına olduğu kadar tözselliğinden çıkarılan olumsuzluğun yüzüstü boşluğuna doğru da gerçekleşir. Diğer bir deyişle, (ön-kendilikler ve çekirdek kendilikler arasındaki çeşitli uyumsuz aralıklara ilaveten) belki de birbiriyle uyumsuz iki çekirdek kendilik de vardır: 'tam' bir çekirdek kendilik ile 'boş' bir çekirdek kendilik (bunlardan ikincisi Žižek'in de ilgisini çeken, Damasio tarafından ihmal edilen *Cogito*-benzeri boşluktur).

Žižek'in Damasio'nun duygulanımsal yaşamı açıklamak üzere başvurduğu bilinç/kendilik portresine dair sunduğu eleştirel okumanın içerimlerini barındıran *Paralaks Bakış*'a dönelim. Žižek şöyle başlar:

Damasio'nun temel "Althusserci" tezi "ona karşılık gelen duygu ortaya çıkmadan önce merkezî bir hissetme hali yoktur, ifade (duygu) hissetmeyi önceler"dir (283). Ben hissetmeyi önceleyen bu duyguyu boş saf özneye (\$) bağlamaya hevesleniyorum: duygular çoktan öznenindir, ama öznelleştirilmelerinden önce, hissetmenin öznel deneyimine aktarılmalardan önce. \$ bu yüzden hissetmeden önceki duyguların öznel karşılığıdır. Ancak hissetmeler aracılığıyla yaşanmış Kendilik deneyiminin "tam" öznesi olurum. Ve artık yaşam-homeostasis'inin çerçevesi içinde tutulamayacak olan, işleyişi artık biyolojik yaşam-düzenleme makinesi tarafından sınırlanmayan "saf" özne budur (Žižek, 2006, s. 227; Türkçe çev. Žižek, 2014, s. 227).

Ardından şöyle ekler:

Eşdeğerlikler zinciri kendisini "boş" cogito'yla (Kartezyen özne, Kant'ın transendental öznesi), Hegelci kendi kendisiyle ilişkideki olumsuzluk başlığı ve Freudçu ölüm dürtüsü başlığı arasına sokar. Bu "saf" özne duygulardan yoksun mu bırakılmıştır? Durum o kadar basit değil: yaşam deneyimine dolayimsız katılmaktan kopukluğu yeni (duygu ya da hissetmelerin değil, daha çok) etkilenimlerin ortaya çıkmasına yol açar: kaygı ve dehşet. Kaygı öznenin çekirdeğini oluşturan Boşlukla karşılaşmaya karşılık gelir; dehşet en saf haliyle rahatsız edici yaşamın, "ölmeyen" yaşamın deneyimine karşılık gelir. (Žižek, 2006; Türkçe çev. Žižek, 2014, s. 228).

Damasio'nun doğal olarak sunduğu şey (yani, hissedilmeyen/henüz-hissedilmeyen duyguların kaynağı olarak çekirdek kendilik) Žižek için "artık yaşam-homeostasis'inin çerçevesi içinde tutulamayacak olan, işleyişi artık biyolojik yaşam-düzenleme makinesi tarafından sınırlanmayan" bir şey olarak tamamen doğa-karşıtı bir şeydir. Žižek "duygular zaten öznenindir" diyerek, Damasio'nun ön/çekirdek kendiliğinin (veya daha doğrusu kendiliklerinin) simgesel düzenin gösterenleri tarafından ihlal edilmesiyle *après-coup* biçimde boydan boya doğasından çıkarıldığını öne sürerek kendi hipotezine işaret eder. Herhangi bir rezerv ya da kalıntı bırakmayan bu bütüncül ve tam doğadan çıkarma, aşırı olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle kimi çekincelerden bahsedilebilir. Öznelliği payandalayan insan doğası (ya da doğrudan doğa) söz konusu olduğunda, bu proje, doğadan çıkarmayı en azından bazı durumlarda daha çok tortul bir birikim, görece 'doğal'dan (örneğin, arkaik çevresel bağlamlarda köklenen evrimsel eğilimler gibi) görece 'doğal-olmayan'a (öncelikle, geçmişin ve bugünün sosyo-tarihsel

faktörleri ve değişkenleri gibi) bir dizi üstünde sıklıkla birbiriyle çelişen boyutların heterojen montajlarının katmanlara ayrılması olarak düşünmeyi tercih eder. Žižek'in *Kaybedilmiş Davaların Savunusu'nda* (Žižek 2008b) kullandığı dilin bir kısmını zimmetimize geçirirsek, bütün problem 'yaşam 2.0'ın (yani, kendinde ve kendinin olarak yaşamın de retroaktif doğadan çıkarıcısı olan şeyin) kendisiyle beraber 'yaşam 1.0' (yani, yaşam 2.0 doğuşuyla retroaktif bir biçimde etkilenen çıplak, ilkel *an sich* yaşam) olarak adlandırılan şeyi silmeyi ve yerinden etmeyi başaramamasıdır. En azından bazı durumlarda, yaşam 1.0 yaşam 2.0 ile paralel bir biçimde, aralarındaki antagonizmalara ve işlev bozukluklarına rağmen çalışmaya devam etmektedir. İnsanlar, doğal olan ve doğal-olmayan arasında durdukları yere göre zamansal bükülmelerin yaratıkları olarak tanımlanabilir; insanların bazı parçaları geçmiş bağlamlara bağlı evrimsel-genetik etkilerin zaman sıçramasında geri kalmış olabilir ve bunlar daha hızlı ilerleyen tarihsel zamansallıklara göre biçimlenen aynı evrimsel-genetik etkilerle çatışmaya girebilir ve girer (dahası, ikinci anlattıklarım sadece evrimin hükmünün sürdüğü kontrol alanından kaçmış evrimin sonuçlarıdır (Johnston, 2010, [yakında])). Böylesi varlıklar sosyo-simgesel olarak dolayımlanmış yapıların ve hem filogenetik hem de ontogenetik insan tarihinin fenomenlerin dışında sindirilmemiş kalıntılar olmadan şeylerin izlerini elemekte başarısız olan tamamlanmamış, kısmi bir doğadan çıkarmanın ürünleridir. Kuşkusuz ki, 'doğa' dengeli, ahenkli Bir-Her-Şey'i imlediği sürece Žižek'in 'doğa yoktur' deyişini tamamen kabul etmeliyiz; bu var-olmayan bir başka büyük Ötekidir (tıpkı Lacan'ın '*Le grand Autre n'existe pas*' deyişinde olduğu gibi) (Žižek, 2008b; Johnston, 2007, 2008a,b,2010 [yakında])). Ne var ki, doğa iki şekilde vardır: bir, öncelikle ilişkili doğadan çıkarmalara izin verip onları içkin olarak üreterek; iki, insan varlığının tözünde, günümüzün tarihsel-zamansal çevrelerinin çeşitli yönlerinden kopuk anakronistik değişkenlerin bir demeti gibi. Doğa çatışan ögelerin dengesiz takımının [*ensemble*] bir katılımcısıdır. Öyleyse, Lacan'ın ("Büyük öteki yoktur" deyişi yerine) "ötekinin ötekisi yoktur"unu mealen aktarırsak, bu proje doğanın Doğası olmadığını iddia eder, yalnızca "insan durumu"nu oluşturan çatışmalara yakalanmış parçalı, kendini bölen bileşenler olarak bir doğa vardır (Johnston, 2010, [yakında]).

Tüm bunlara rağmen, Žižek'in bir önceki paragrafta aktarılan pasajlardaki can alıcı hamlesi, S'nin doluluğundan çıkan Ş'nin boşluğunun, (Hegelci) tözden çıkan öznenin gösterenle-katalize edilmiş patlamasının duygulanım kürelerindeki önemli sonuçlardan muaf olmadığına dair aydınlatıcı önerisidir. Aslına bakarsak, Žižek için insani-öznel duygulanımlar Damasio'nun bu kavramlardan anladığı haliyle ne duygular ne de hislerdir. Damasio duyguları bilinçli-olmayan

bedensel mekanizmalar tarafından yönetilen otomatik fizyolojik süreçler olarak değerlendirir; yine de duyguların bilinçli olarak kaydedilmiş hislere çevrilmesinin bedenleşmiş duyguların kısmi bilişsel-zihinsel dolayımına ve modülasyonuna izin vermesini şart koşar (Damasio, 2003). Karşıt olarak, Žižek kimi Freudçu-Lacancı nedenlerle, Damasio tarafından doğal/içgüdüsel temellerde olduğu üstü kapalı bir biçimde kabul edilen duygulayan bedenin büyük Öteki'nin dönüştürücü sosyo-simgesel matrislerine girmesiyle beraber kemiklerine ve çığ bedenine kadar değişikliğe maruz kaldığı konusunda ısrar eder (ilkin ve en önemlisi, Damasio'nun bedensel çekirdek kendiliği Lacancı Cogito-benzeri Ş'nin, bedensizleşmiş boşluğuna, özel adlar ve kişi adları olarak dilsel gösteren-şeylere bağlalandırılmış bir boşluğa dönüştürülür ve bu şekilde doğasından çıkarılır (Žižek, 2006; Johnston, 2007, 2008b)). Damasio'ya yaptığı eleştiriyi genişleten Žižek, amigdalanın korku üretme rolü üzerine yaptığı deneysel araştırmalarla bilinen duygulanımsal nöroloji alanının bir başka büyük araştırmacısı olan Joseph LeDoux'ya başvurur:

... "insan olmanın" özgüllüğünü bilişsel ve duygusal beceriler arasındaki bu yarıktan temellenmiş olarak kavramak ilginç olabilir: duyguları bilişsel becerilerine yaklaşmış bir insani varlık artık bir insan olmaz, insani duygulardan yoksun kalmış soğuk bir canavar olur. ... Burada LeDoux'yu daha yapısal bir yaklaşımla desteklemeliyiz: bilişsel becerilerimizin arkasında kalan, ilkel hayvan düzeyinde takılan şey sadece duygularımız değildir; bu yarığın kendisi de "duygusal" bir olgu, yeni, özellikle insani duygulara yol açan bir olgu işlevini görürü, (basit korkuya karşıt olarak) kaygıdan (insani) sevgi ve melankoliye uzanan duygulara. LeDoux (ve burada LeDoux'nun bağlı kaldığı Damasio) bu özelliği, duygularla hissetmeler arasında yapılan ön-Althusserci bir ayrımın temel zayıflığı (ya da daha doğrusu, ikircikliliği) yüzünden mi kaçırmaktadır? Bu ayrım açık Pascalcı bir büküme sahip (ve "Descartes'in hatası"nın kapsamlı eleştirisinde, Damasio'nun Descartes'in başlıca eleştirmeni olan Pascal'ı anmaması tam bir gizemdir): fiziksel duygular iç hissetmeleri sergilemez, tersine, onları yaratır. Fakat, burada eksik olan bir şey var: biyolojik-organik bedensel jestler olarak duygular ve kurallara bağlı öğrenilmiş simgesel jestler olarak duygular (Pascal'ın diz çöküp dua etmesi gibi) arasındaki bir yarıktır. Özellikle "insani" (kaygı gibi) duygular, sadece bir insani hayvan biyolojik içgüdülerine yönelik duygusal halatını kaybettiği ve bu kayıp insanın "ikinci doğası" olarak simgesel olarak düzenlenen duygularla desteklendiği zaman ortaya çıkar. (Žižek, 2006, s. 228; Türkçe çev. Žižek, 2014, s. 228-229)

Gerçekten de tıpkı Damasio gibi LeDoux da nörobilim ile psikanalizi uyumsuz olmaktan çok uzak görür. Dahası, Lacancı Žižek gibi, LeDoux da insan hayvanının dile gömülü olmasının, beyni ve bedenleri değiştirip tekrar biçimlendiren bu gömülmenin (pürüzsüz ve dereceli ‘evrimsel’den ziyade) geniş kapsamlı ‘devrimsel’ sonuçları olduğunu vurgular (LeDoux, 2002). LeDoux dilsel dolayım ile güdülenen insan *parlêtre*’lerinin duygulanımsal dinamiklerinin olası başkalaşmaları hakkında bile derinlemesine düşünür (LeDoux, 2002, ss. 203-204). Fakat LeDoux’un insan beynindeki biliş ile duygular arasındaki ilişki hakkında fikirleriyle ilgili Žižek’in yukarıda aktarılan eleştirel yorumları ne kadar doğru ve meşrudur?

Psikanalitik bir bakış açısından LeDoux tarafından vurgulanan en önemli olgulardan biri, ifade edilebileceği üzere, bedensel bir organ olan beynin birbiriyle uyumda olan dengeli bileşenlerin uyumlu ve sentezlenen bir kendini-entegre eden sistemi olarak doğanın bir parçası biçiminde organik olmadığıdır. Aslında bakarsanız, LeDoux’nün işaret ettiği olgular tam da Freud’u iç-ruhsal çatışmaların zihinsel yaşamdaki merkeziliğini öne sürmeye ve Lacan’ı da tekrar tekrar beynin karman çorman, kolaj-benzeri yapısının [*construction*] –ki bu birbiriyle uyumsuz olan öğelerinin bir arada iyi çalışmadığı bir yapıdır [*construction*]– kanıtı olarak yarılmış özne figürünü çağırmaya götüren tarzdan olgulardır. Bu söylenenlere benzer bir şekilde, *Duygusal Beyin* adlı çalışmasında şu gözlemlerde bulunur:

“Her ne kadar beyinden bir işlevi varmışçasına bahsetsek de aslında beynin kendisine ait bir işlev yoktur. O bazen modül de denilen, her biri farklı işlevlere sahip sistemlerin toplamıdır. Birbiriyle kaynaştırılmış bütün farklı sistemlerin işlevlerinin kombinasyonu sonucunda ortaya beyin işlevi denebilecek ek bir işlev çıkaracak herhangi bir denklem yoktur.” (LeDoux, 1996, s. 105).

“Evrim bir bütün olarak beyindense bireysel modülleri ve işlevleri etkiler ... beyinde gerçekleşen en büyük evrimsel değişimler bireysel modüller aşamasında iş görür” (LeDoux, 1996). Beyin, tıpkı insan bedeninin ayrılmaz diğer kısımları gibi, büyük-E-ile-Evrim’in (yine Lacancı var-olmayan bir büyük Öteki daha) bir parçası değil, bambaşka zamanlara ve yerlere (Damasio’nun da dediği gibi ‘Evrim Büyük Varlık Zinciri değildir’) dağılmış farklı ve ayrı evrimsel koşulların ve zorlukların çokluğudur. Bu açıdan, Alain Badiou’nün yekpare kozmik Bir-Herşey olarak doğayı reddedişi ve buna karşılık gelen doğal çoklukların çoğalışının varlığına dair kabulü –“Doğanın söylenebilir bir Varlığı yoktur. Yalnızca doğal varlıklar vardır” (Badiou, 2005, s. 140)– doğal-bilimsel evrim mefhumuna uygulanabilir ve uygulanmalıdır. Dahası, birbiriyle koordine ve birlik halinde olmayan bu evrimsel baskılar bağımsız sistemler olarak ve bir merkezî sınır

sisteminin içindeki alt-sistemlerin (Damasio 'beynin sistemlerin sistemi olduğunu' belirtir) çeşitli bir dizisinde birbirinden bağımsız bir biçimde hareket ederler. İnsan beyni denilen katlanmış topağı, şebeke maddesini oluşturan birleştirme sürecini hiçbir yukarıdan-aşağı dizayn planı yönetmiş değildir. Onun aşağıdan yukarı doğumu rastlantıların, şansların ve olumsuzlukların kaotik girdabı olarak (tutarsızlıkla) gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, bu sürecin ürünü beklenildiği üzere sayısız içsel antagonizma, gerilim ve kısa devreye sebep olmuştur. Hatta nörobilimci David J. Linden'in da açıkladığı üzere, insanın merkezî sinir sistemi bir 'yama'dır – 'Beyin ... bir yamadır ... etkisiz, inceliksiz ve akıl ermez ama yine de çalışan bir dizayndır' (Linden, 2007, s. 6) ve 'beyin tasarımı, her aşamasında, bir yama, anlık bir çözüm, bir karışıklık, bir pastiş olmuştur' (Linden, 2007, s. 245). Linden *Rastlantısal Zihin* adlı kitabında beynin rastlantısal evrimsel tamirciliklerle yeninin görece daha eski, daha 'zayıf biçimde örgütlenen', 'bir araya getirilmiş dağınıklığın' (Linden, 2007) üzerine inceliksiz bir biçimde tasarımı olduğu konusunda tekrar tekrar ısrar eder. Linden'in kitabının yayımlanmasından bir yıl sonra psikolog Gary Marcus *Yama* adlı kitabında Linden tarafından öne sürülen aynı yalın tezi göz önünde bulundurarak çeşitli zihinsel fenomenleri analiz eder. Diğer kaynaklarla birlikte hem Linden'in hem de Marcus'un konuları François Jacob'ın *Science*'da yayımlanan 'Evrimsel ve Tamircilik' (Jacob, 1977) (bu makaleden alınan bir alıntı Marcus'un kitabının epigraflarından biridir) adlı makalesinde öncelenir. Zihinsel yaşamda çatışmaların merkezî yapısallaştırıcı işlevlerini vurgulayan psikanalitik metapsikoloji için özneliliğin maddi mahallinin bu nörobilimsel resminin önemini görmemek için neredeyse beyinsiz olmak gerekir.

Tekil bir 'beyin işlevi' olarak beynin var olmadığı vurgusuyla açıkça tutarlı bir biçimde – Badiou'yü de yankılayarak, insanlarda beyin değil bazı beyinler vardır– LeDoux duygulanımsal nörobilimin genel olarak duygusal yaşamla veya nihai olarak beyindeki homojen duygu işleviyle (tıpkı, nesnel gerçekliğinin nörobilimciler arasında ihtilafli bir konu olduğu 'limbik sistem' gibi) ilgilenebileceği ve ilgilendiği şeklindeki yanlış kanıya ısrarla ve kesinlikle karşı çıkar (LeDoux, 1996). O halde, tutarlı genel bir beyin işlevi olmadığı gibi, genel bir duygu işlevi de yoktur (üstelik biliş, duygu ve güdülenme üçlüsüne bir kez daha referansla, psikanalitik düşüncenin etkisinde aynı şeyin bilişsel ve güdüleyici işlevler için de geçerli olup olmadığı tartışılabilir). Son derece mühim bir çalışma olan *Duygulanımsal Nörobilim*'de Jaak Panksepp (her ne kadar LeDoux'yla limbik sistem kavramının durumu üzerine ayrışsalar da) LeDoux tarafından işaret edilen istikamette bir adım daha atar (Panksepp, 1997). Panksepp'e göre beynin fizyolojik anatomisinde tikel bireysel duygulara bile karşılık gelen 'merkezler' yoktur:

... beynin herhangi bir alanındaki veya devresindeki işlevleri tamamen açıklayacak hiçbir psikolojik kavram yoktur. Her ne kadar bazı devreler bazı duygular için daha özsel olsa da beyinde ayırık duygular için başka işlevlerle iç içe geçmemiş kesin merkezler ya da konumlar yoktur. Her şey nihai olarak pek çok sistemin etkileşiminden ortaya çıkar. Bu nedenle günümüzün nörobilimcileri 'merkezlerden' ziyade etkileşimde olan 'devrelerden', 'ağlardan' ve 'hücre düzeneklerinden' bahsetmektedirler. (Panksepp, 1997, s. 147)

Beyinde temel, genel bir duygu işlevinin varlığını reddeden LeDoux'la çeşitli his durumlarıyla birebir tarzda ilişkilendirilen bölümlere ayrılmış anatomik beyin konumlarını reddeden Panksepp'i birleştirerek, şunu iddia edebiliriz: özgül tekil duygular bile karmaşıktır (veya karmaşıklardır), yani çoklu farklı sistemler ile beynin alt sistemleri arasındaki birbirine bağlılığının atomik-olmayan/yalın kümeleridir. Dahası, beyin işlevlerinin üçünün de (yani, biliş, duygu ve güdülenmenin) duygulanımsal fenomenlerde devreye girdiğini varsaymak makul görünmektedir. Panksepp de benzer şeyler söyler. Üstelik, başka bir yerde şöyle yazar 'beynin her parçasının başka bir parçaya bir patika yoluyla erişebildiği birbiriyle bağlantılı bir organ olduğu unutulmamalıdır' (Panksepp, 1998, s. 70). Panksepp bu olguyu hemen duygusal fenomenlere bağlayarak, beynin akıllara durgunluk veren girift iç içe geçmişliğinin duyguların ayrılmaz bir biçimde duygusal-olmayan (yani bilişsel ve güdüleyici) boyutlarla iç içe geçmişliğine yol açacağını vurgular (Panksepp, 1998). Ek olarak, etkileşimde ve aralarında etkileşim olan bu işlevlerde beyinde çökelmiş birbirinden ayrı zamansal tabakaların katmanlarının çokluğu hipotezi savunulabilir gözükmektedir, bu çökelti doğa-evrimsel zamanlardan olduğu kadar doğa-olmayan tarihsel zamanlardan da gelip duyguları, hisleri ve benzerlerini oluşturan nöral etkileşimler boyunca birleşir ve/veya çarpışır.

Söylenenlerden ortaya çıkan büyük resim, şayet az önce söylenenlerden herhangi bir resim çizmek mümkünse, LeDoux'nun destekli olarak görüldüğü resimdir. Şüphesiz ki Žižek'in de *Paralaks Bakış*'ta LeDoux'nun fikirlerini eleştirel olarak 'eklentilerken' aklında olan bu destek şu pasajda şöyle ifade edilir:

... insan beyninin evriminin mevcut aşamasında bilişsel ile duygusal sistemleri arasında kusursuz olmayan bir bağlantılar kümesi vardır. Bu durum beynimize henüz entegre olmamış yeni bilişsel yetilere sahip olmamız nedeniyle ödediğimiz bir bedeldir. Bu diğer primatlar için de geçerli olsa da, insanlar için bilhassa daha barizdir, zira türümüzün beyni, özellikle korteksimiz doğal dil işlevlerini edinme sürecinde geniş ölçüde tekrar yapılanmıştır (LeDoux, 2002, ss. 322-323).

Žižek'in bu pasaj üzerine yukarıda aktardığımız yorumları, LeDoux'nun insanın merkezi sistemindeki biliş ile duygu arasındaki aykırılıkları belki de insanlığın evrimsel geleceğinde eninde sonunda tedavi edilecek bir negatif noksanlık, bir eksilik veya hatanın semptomu olarak gördüğünü doğru bir biçimde vurgular. Özellikle bir Lacancı için (burada farklı nörolojik işlevler arasındaki koordinasyonun, uyumsuzluğun sentezin ve diğer şeylerin eksikliği olarak) bu eksiklik negatif olduğu kadar pozitifdir, eksiden çıkan bir artıdır ve tıpkı Lacan'da olduğu gibi LeDoux'da da dilin bölücü müdahalesi insan beynindeki desenkronizasyonun yarılmaları ve çatlaklarının ağırlığından büyük oranda sorumludur. Bu nedenle Žižek, beyni araştıran çeşitli araştırmacıların son zamanlarda öne sürdüğü hipotezlerle de uyumlu bir biçimde (Stanovich, 2004; Johnston, 2010 [yayımlanacak]) şöyle bir düşünce öne sürer: insanlar, nörolojik işlevlerin evrimsel olarak bütünleştirilmiş dengesine dair varsayılan bir geçmişi kaybettiklerinde tam da kendilerini insan yapan şeyi, özgün ve eşsiz insani duygulanımsal olanakları olan doğadan çıkarılmış öznelliği elde ederler.

Bu gözlemlerini formüle eden Žižek daha sonra Damasio ve LeDoux'ya cevaben 'beyin bilimlerinin bilinçdışı Freudçu bilinçdışından ayıran gediğe' dikkat etmeleri gerektiği konusunda uyarır (Žižek, 2006, s. 229). O bu gediğin bilhassa duygular söz konusu olduğunda somutlaştığını belirtir (Žižek, 2006). Gerard Pommier, François Ansermet ve Pierre Magistretti gibi diğer yazarlar da psikanalitik bilinçdışı nörobilimlerde bahsedildiği şekliyle konumlandırılan bilinçdışı ile karıştırmamak gerektiğine karşı uyarır, bunlardan ikincisi [yani nörobilimin kullandığı anlamla bilinçdışı] analizdeki (bastırma, reddetme, yadsıma, inkar/önlemek gibi iç-ruhsal mekanizmalar tarafından savunmacı bir biçimde doldurulan bilinçdışından ziyade) ön-bilince ya da bilinç-olmayana karşılık gelir (Pommier, 2004; Ansermet ve Magistretti, 2007). İlginçtir ki, LeDoux'nun kendisi de aynı uyarıyı yapmaktadır:

Tıpkı kendilerinden önce gelen Freud gibi, bilişsel bilimciler de Descartes'tan gelen zihin ve bilincin aynı şey olduğu görüşünü reddederler. Ne var ki, bilişsel bilinçdışı Freudçu ya da dinamik bilinçdışıyla aynı şey değildir. Bilişsel bilinçdışı zihinde olup biten birçok şeyin bilincin dışında gerçekleştiğini ima ederken, dinamik bilinçdışı duygu yüklü anıların zihinsel pis işlerinin yapılması için gönderildiği karanlık, kötücül bir yerdir. Dinamik bilinçdışı bir noktaya kadar bilişsel süreçlere göre düşünülebilir ama bilişsel bilinçdışı dinamik işlevleri ima etmez (LeDoux, 1996, s. 29-30).

Damasio da bu ciddi farkların farkındadır ve bu farkları teslim eder (Damasio, 1999). Žižek ve psikanaliz eğilimli diğer yorumcular nörobilimcilerin Freudçu bilinçdışını umarsızca ve mazur

görülemeyecek bir biçimde analitik-olmayan bilişsel bilimlerin bilinçdışı ile karıştırdıkları konusunda meşru bir kaygı taşımaktadır. Fakat bu bağlamda *Paralaks Bakış*'ta adı geçen iki nörobilimci Damasio ve LeDoux nörobilimsel literatürdeki bu eğilimin istisnalarıdır. Dahası, Žižek Damasio'yu (hislerden ayrı olarak) duyguları sorunlu bir biçimde biyolojik açıdan donanımla bütünleşmiş olarak, bu nedenle de yalın ve açık bir şekilde doğal olarak değerlendirmekle itham eder. Gerçekten de duygu-bazlı kendiliğe dair kuramında Damasio daha sonra gelen yüksek-seviyeli yetişmenin [*nurture*] sabit temeli olarak doğanın çekirdeği hakkında düşünmeye meyillidir (Damasio, 1999). Fakat yine de Damasio'nun sosyo-simgesel dolayımın insan varlığının en ilksel bedensel duygusal temeline nüfuz ettiğini düşündüğü anlar da vardır (Damasio, 1994).

(Žižek'in Damasio'da eleştirdiği) nörobilimin natüralizmi meselesine ve bunun psikanalize karşı geçerliliği veya geçersizliğine birazdan döneceğiz. Şu an için, Damasio'nun Freudçu bilinçdışını gereğince açıklamaktaki sözde başarısızlığı karşısında onu savunmak adına dört düşünce hattı ileri süreceğim. İlk, Žižek'in (2008b) bu makalenin başında alıntıladığımız paragrafında söylediklerini göz önünde bulundurursak, Žižek'in öne sürdüğü duygusal bilinçdışı ile Freudçu bilinçdışı arasında birbirini dışlayan karşıtlık yanlış değilse bile sorgulanabilir. İkincisi, bedenleşmiş insan zihninin ilksel duygusal yapıtaşlarının doğallığına yaptığı genel ve baskın vurguya rağmen, Damasio (daha önce de belirttiğimiz gibi), yine de arada bir bilişsel (böylelikle kültürel-dilsel) dolayımın ve yalnızca psikolojik olarak ayrıştırılan hislerin değil, fizyolojik duyguların bile modülasyonuna olanak tanır. Üçüncüsü, Damasio'nun duygular ile hisler arasındaki ayrımı bilinçdışını (Freudçu-Lacancı psikanalizin karşı çıktığı) primitif dürtülerin ve tutkuların bulanık şehvi denizine indirgemekten ziyade onu hem Lacancı bilinçdışı kavrayışının ana özellikleriyle birleştirir hem de psikanalitik kaygılar açısından merkezî olan bu zihinsel boyutların kümesini düşünmek için yeni seçenekler sunar.

Savununun bu üçüncü dizisine göre, Lacan bilinçdışının karanlık, gizil bir derinlik olduğuna dair popüler imgeye biteviye ısrarla karşı çıkar, ısrarla (bazen yüzeylerin matematiksel bilimleri olarak topolojiye başvurarak) bilinçdışının, tabiri caizse, son derece yüzeysel olduğunu, gösterenlere karşı bir açıklıkta ve öznelerin var olduğu ve dolaşıma girdiği yapılarda konumlandığını belirtir (Johnston, 2005). Damasio bilinçdışı konusunda her ne kadar bilinçli zihinsel ilgi (yani, hissedilmeyen duygular olarak) tarafından gözden kaçırılan doğal olarak biçimlendirilmiş bedenin derin bedensel durumları olarak duygulara odaklansa da, onun duygular ile hisler arasında yaptığı ayrım derinlik psikolojisinin eski versiyonlarının kederli sade

tasarımlarıyla suç ortaklığı yapmayan bir bilinçdışı kavrayışına işaret eder. Damasiocu bilinçdışı beden mûphem, donuk derinliklerdeki hissedilmeyen duyguların oradan oraya uçuşmasından değil aksine duygular ile hisler arasındaki ilişkileri kolaylaştıran ve/veya onlara müdahale eden müdahaleci mekanizmalardan ve süreçlerin toplamından oluşur. Başka bir deyişle Damasiocu bilinçdışı, tıpkı Lacan'da olduğu gibi, gediklerin ince, aralıktaki bir işlevidir, *parlêtre*'deki belirgin özelliklerin arasındaki ayrılıkların ve bölünmelerin nedenidir. Aynı şekilde, Damasio'nun duyguları özel fenomenlerden ziyade kamusal fenomenler olarak betimlediğini de hatırlamak gerekir (Damasio, 1994, 1999, 2003). Bu, bedensel olaylar olarak duygusal durumların en azından ilkece üçüncü şahıslar tarafından –bu üçüncü şahıslar insan organizmasında fizyolojik değişimleri inceleyen bilim insanları ya da değerlendirilen insanın gözlemlenen bedeninde ve bedeni yoluyla ifade edilen görünen değişiklikleri değerlendiren bilimsel-olmayan ötekiler olabilir– gözlemlenebileceği anlamına gelir (buna karşıt olarak birinci şahıs niteliğinden ve öteki zihinlere karşı deneyimsel erişilemezliğinden ötürü yalnızca zihinsel olaylar olarak hisler yalnızca dille aktarılan demeçlerle dolaylı olarak gözlemlenebilir). O halde, Damasio'nun ele aldığı biçimde duygu, bahsedilmiş(-olmayan) duyguya maruz kalan kişinin bedeni tarafından hissedilmemiş olsa bile, gizil derinliklerle ilişkilendirilemez. Aksine, Damasiocu anlamda duygu kamusal olarak görülebilir bir şekilde, konuşan öznenin dile gelen sözceleri olarak 'dışarıda'dır. Benzer bir şekilde, Damasiocu bilinçdışı iki tip tezahürün arasında konumlanır: bedensel durumlar olarak duygular ve zihinsel içerikler olarak düşünceler (ki bunlar halihazırda bu şekilde ifade edilmiyorsa, sosyo-simgesel terimlerle ifade edilebilir). Tezahür eden duygular arasındaki gedikler olarak bu aralıklar –bu aralıklar Lacancı kuramın yarılmış öznesinin (\$) üzerini çizen çizgilerin bazılarını da oluşturur– ve aynı şekilde onların düşünsel olarak bükülmüş ortamlardaki çevirileri, gayri-çevirileri ve yanlış çevirileri olarak tezahürleri sağ olsun, duygular yalnızca hissedilmemekle kalmaz, aynı zamanda onların yanlış hissedildiği de olur.

Žižek'in eleştirilerine karşı Damasio'nun lehindeki dördüncü savunma hattı, onun natüralizm ve anti-natüralizm sorusuna geri dönüş yapmasını gerektirir. Burada söz konusu olan natüralizm sorusu karşısında takınılacak tavır Žižekçi bir biçimde kısa ve öz bir şekilde şöyle formüle edilebilir: “Natüralizm mi yoksa anti-natüralizm mi? Yok, almayayım – ikisi de birbirinden beter!”. Žižek Damasio'yla ilgilendiği *Paralaks Bakış*'ın 'Duygular Yalan Söyler, ya da, Damasio Hangi Konuda Yanıldı' adlı dördüncü bölümünü şu ısrarla kapatır:

... psikanalizin Lacan'ın ısrarla vurguladığı temel Darwin karşıtı dersini akılda tutmalıyız: insanın ortamına yönelik radikal ve temel dis-adaptasyonu, mal-adaptasyonu [uyumlanmaması, kötü uyumlanması]. En radikal haliyle “insan-olmak” insanın ortamına gömülmesinden bir “çözmeyi” içerir, adaptasyonun taleplerini göz ardı eden belli bir otomatizmi içerir – “ölüm dürtüsünün” son aşamada karşılık geldiği şey budur. Psikanaliz “belirlenimci” değildir (“Yaptığım şey bilinçdışı süreçlerle belirleniyor”): kendini sabote eden bir yapı olarak “ölüm dürtüsü” özgürlüğün, yararçı hayatta kalmacı yaklaşımdan çözülmüş bir davranışın minimumunu temsil eder. “Ölüm dürtüsü” artık organizmanın ortamı tarafından tamamen belirlenmediği, bir otonom davranış çevrimine “patladığı/derlendiği” anlamına gelir (Žižek, 2006, s. 231; Türkçe çev. Žižek, 2006, s. 231-232)

Ölüm dürtüsü mefhumuna dair değiniyi burada detaylandırmayacağız; okuduğunuz makalenin yazarı Žižek'in Freudçu meşhur *Todestrieb* mefhumuna dair felsefi temellükünü başka bir yerde uzunca ele almıştır (Johnston, 2008b). Şimdi burada ele alınacak şey, Žižek'in Damasiocu natüralizmle Lacancı antinatüralizmi karşı karşıya getirme biçimidir. Hem yukarıdaki alıntıda hem de *Paralaks Bakış*'in diğer bölümlerinde Žižek'in (“organizmanın bundan böyle ortamı tarafından *tamamen* belirlenmediği”ndeki ‘tamamen’ zarfında belli olduğu üzere) özneler olarak insan varlıklarının özelliğinin bütüncül olmaktansa kısmi bir doğadan çıkarmaya değindiği görülebilir. Bu bağlamda yorumlandığında, Žižek sosyo-simgesel konfigürasyonlarla ve yanlarında getirdikleri özneleştirilen dolayimler ile birlikte varlığını sürdüren arkaik evrimsel koşulların sonucunda insan memelilerinin beyninin temeline çöken primitif duyguların var olduğunu da kabul ettiği sürece abartılı bir sözde-Lacancı antinatüralizmin cazibesine karşı koymakta başarılıdır. Žižek'in bu hamlesi, insan varlıklarının tamamlanmamış, sürekli olarak devam eden bitmemiş dönüşümlerin yaratıkları olduğuna, ardında bir artık bırakmadan kendisinden çıktığı hayvan bedeninin artıklarını sindirmekten aciz zayıf bir diyalektiğin başarısız kapsayarak aşmalarının canavarca kürtajlarının yaratıkları olduğuna işaret eder. Marksist sözlüğe başvurarak söylersek, bu “eşitsiz gelişme”nin sonsuz diyalektiği olurdu.

Ne var ki, Žižek'in görüşüyle ilgili belki de şöyle bir yorum yapmak mümkündür: tam ve derinlemesine bir doğadan çıkarmayla karşılaşan bu yaşayan varlıklar simgesel düzenlerin şebekelerine ve ağlarına yakalanarak Ş'lere doğru töz değiştirirler. *Objet A'dan Eksilmeye* adlı makalesinde hakikaten de insan varlıklarını etkileyen özneleştirme süreçleri tarafından ortaya çıkarılan kalıntısız-bir-doğadan-çıkarmayı varsayan aşırı bir antinatüralizmi savunuyormuş gibi görünür (*Kaybedilmiş Davaların Savunusu Adına* kitabında yaşam 1.0'a karşı yaşam 2.0'yi

tartışırken de benzer bir durum söz konusudur). Žižek söz konusu makalede “insan hayvanı diye bir şey yoktur” fikrini “Freud’un temel dersi” olarak sunar. İnsan varlığı doğuşundan itibaren (hatta doğuşundan önce bile) hayvani zincirlerinden kopmuştur, onun içgüdüleri “doğasından çıkarılmıştır”, “haz ilkesinin ötesinde” işleyen (ölüm) dürtü(sü)nün döngüselliğine kapılmıştır (Žižek, 2007). Ardından, bu metnin yine aynı paragrafında şöyle bir iddiada bulunur:

Eğer hayvandan anladığımız şey basitçe çevresine tamamen ayak uyduran canlı bir varlıksa, bir adım daha atıp hayvan diye bir şey olmadığını söylemeyi göze almalıyız: Darwinci ders organizma ile çevresi arasında gerçekleşen değiş tokuştaki her ahenkli dengenin, her an patlamaya hazır, geçici süreli bir denge olduğudur; insanın *hybrisi* nedeniyle bozulmuş bir denge olan hayvanlık mefhumu bir insan fantezisi. (Žižek, 2007, s. 139)

Darwinci evrim kuramının bu yorumunun doğruluğuna değinmeden, Žižek burada tipik bir biçimde dengeli bir ahenk olan ‘doğa’nın öğeleri olarak değerlendirilen insan-olmayan hayvanları da kısmen doğasından çıkarıyor gibi görünmekteyken – Žižek’in felsefi çalışmalarının büyük bir bölümü, özellikle onun materyalist ontoloji ve buna karşılık gelen öznellik kuramı, natüralizmin standart çeşitlerini canlandırarak doğa imgelerini oluşturan ön-kavramsal resimlerin ve metaforların tekrar düşünülmesini gerekli kılar (Johnston, 2007, 2008b) – onun buna karşıt olarak insan hayvanları tamamen doğasından çıkarıp onları biyolojik, içgüdüsel hayvansallığından zaten daima koparılmış varlıklar olarak değerlendirmesi gözden kaçmamalıdır. Damasio her ne kadar ortodoks Lacancı bakış açısından sorunlu görünen natüralist görüşleri açığa vursa da, o ve (LeDoux, Panksepp ve Keith E. Stanovich gibi) benzer beyin araştırmacıları kültürel yetiştirmeyi doğal doğaya, bio-materyalden-daha-fazlası-olan-özneyi biyolojik bedenin fizyolojisine indirgeyen özcü natüralizme katılmazlar. Hatta, Damasio’nun bir savunusunu yaparsak, onun çok-sınıflı bedenleşmiş kendilik modeli anti-natüralizm ve natüralizm arasındaki yanlış ya/ya da ikileminin tuzağından kaçınır (Leninist-Stalinist deyişle bir daha söylemek gerekirse, ‘ikisi de birbirinden beter!’). Yer yer Žižek’in kendisi de zarifçe bu çıkmazda dolanır. Fakat, kimi zamanlarda, özellikle nörobilimlerle, evrimsel kuramla ve ekolojiyle ilgili eleştirel görüşlerini geliştirirken bu yanlış seçimi zorlamaya çalışıyormuş gibi görünür.

Žižek Damasio’nun ve LeDoux’un nörobilimsel bakış açılarının bir olgu olarak insanın eşsiz ‘dis-adaptasyonunu, mal-adaptasyonunu’ görmezden geldiğini veya dikkate almadığını iddia eder. Halbuki, nörobilimin Freudçu-Lacancı nöropsikanalizi oluşturmak için en uyumlu olan bu

yanları, dogmatik olarak 'doğal adaptasyon'un nihai merkezietinde ısrar eden evrimsel psikolojinin indirgemeci çabalarının beceriksiz, aşırı kaba basitleştirmelerinin içinde dolaşmaktan fazlasıyla uzaktır. Nörobilim ile psikanalizinin özgül bir kombinasyonu Žižek'in insan varlıklarını tanımlayan doğadan çıkarmanın genişliği ve derinliği üzerindeki Lacancı vurgusunu eleştirel bir biçimde düzeltmeli ve nitelendirmelidir: derin evrimsel ritimlere ve rutinlere yerleşmiş, varsayılan standartlara yakın (karşı-)adaptif(-olmayan) bu doğadan çıkarma mutlakten epey azdır ve her yere nüfuz eder.

Žižek'in bahsettiği dis/mal-adaptasyon evrimsel tarihin daha da arkaik geçici aşamaları tarafından belirlenmiş biliş ve davranış örüntüleri olarak 'adaptasyon'un eski izlerinden açık ve temiz bir şekilde kopmayı başaramaz. Herhangi 'doğal' bir şeyden kesin, mutlak bir kopuş olarak bir dis/mal-adaptasyon, birçok bakımdan, insanları kusurlu bir biçimde Frankenstein-benzeri uyumsuz fragmanların bir araya getirilmiş senkronize olmayan şansa dayalı olayların sekansı olarak, doğayla kültür arasında, evrimsel tarihlerin ve bugünün ve geçmişin insan tarihlerinin talepleri arasında karaya oturtmuş kısmi ve tamamlanmamış doğadan çıkarmadan daha adaptif olur (Johnston, 2010 [yakında]). Ek olarak, çağdaş sosyo-kültürel durumların bağlamında ortaya çıktığında, kadim evrimsel baskıların daha önceleri 'adaptif' olan davranışları insanın dis-adaptasyonundan sorumlu sosyo-kültürel araçlar tarafından idare edilen öznelerin düşünceleri ve eylemlerinden daha mal-adaptif olabilir. Bir başka ifadeyle, insan gerçekliğinin 'tersyüz edilmiş dünyası'nda, dis/mal-adaptasyon adaptasyonun kendisinden daha adaptif olabilir.

Buna ilişkin olarak, psikanalize yönelik öncelikli ilginin çatışması (analitik metapsikolojinin tasvir ettiği ruhsal öznelğin yapılaşması için merkezi gördüğü sert kopuşlar) neredeyse kesin bir biçimde (adaptasyonla ilişkilendirilen) evrimsel doğa ile (dis/mal-adaptasyonla ilişkilendirilen) evrimsel-olmayan karşı-doğa arasındaki çatışmayı içerir. Freud, *Uygurlık ve Huzursuzlukları* adlı kitabında sosyalleşmiş insanlığa kuşaktan kuşağa kesintisiz bir biçimde bela olan bu *Unbehagen*'in temel sebeplerinden birinin "insan doğası"nın temellerine bağlantılandırılmış serkeş, asi bir kurucu temel olduğunu belirtir (bunun en iyi örneklerinden biri, agresyona ve yıkıcılığa ayrılmış doğuştan gelen içgüdüsel paydır) (Freud, 1953-1974, Vol. 21). "Medeniyet" bu temeli çeşitli biçimlerde kendi amaçları uğruna temellük edebilir ve eder. Fakat, kısmi başarıları ne derece olursa olsun, yabaniliği terbiye etmede ve evcilleştirmede başarısız olur, arkaik akışlardan gelen dirençli dalgalar, medenileştiren etkiler ne kadar damıtılırsa damıtılsın bugüne sızmaya devam eder. İnsan öznelliği ne doğa tarafından ne karşı-doğa tarafından oluşturulmuştur fakat bu iki etkin/deneysel var-olmayan ucun kuramsal

kutuplarının arasındaki birbirine geçişlerde ve kaotik çapraz döllenmelerde, çoklu gerilim fay hatları oluşturan birbirine sıkıştırılmış ayrı zamansal-yapısal tabakların çarpışması sonucunda oluşur. İnsanlığın ne-doğal-ne-karşı-doğal bir arafa bırakılmış olmasının sonuçları hiçbir yerde insan varlıklarının duygusal yaşamlarının acayipliklerinde olduğu kadar görünür değildir. Belki de, bir duygulanımı bilhassa (insan-olmayan hissedilen memelilerin de maruz kaldığı bedensel duygulardan ve psikolojik hislerden ayrı olan) insan deneyimi kılan şey insanlığın durumunun doğa ile karşı-doğa arasında ontolojik bir arafta mahsur kalmış olduğuna, kendini-sürdüren maddi Gerçeğin içkinliğinden taşan yarılmış varlık düzlemlerindeki yırtılmışlığına tanıklığıdır (Johnston, 2008b).

ORCID ID

GÜNCEL OĞULCAN ÜLGEN

(Orcid ID: 0000-0003-0934-6940)

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ansermet, F. and Magistretti, P. (2007) *Biology of Freedom: Neural Plasticity, Experience, and the Unconscious*, Translated by S. Fairfield New York: Other Press.
- Badiou, A. (2005) *Being and Event*, Translated by O. Feltham. London: Continuum.
- Changeux, J.-P. (2004) *The Physiology of Truth: Neuroscience and Human Knowledge*, Translated by M.B. DeBevoise. Cambridge: Harvard University Press.
- Damasio, A. (1994) *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York: Avon Books.
- Damasio, A. (1999) *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York: Harcourt.

- Damasio, A. (2003) *Looking for Spinoza: Joy, Sorrow, and the Feeling Brain*. New York: Harcourt.
- Freud, S. (1953–1974) *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, J. Strachey (ed. and trans.), in collaboration with Anna Freud, assisted by Alix Strachey and Alan Tyson, Vol. 24. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Jacob, F. (1977) Evolution and tinkering. *Science* 196(4295): 1161–1166.
- Johnston, A. (2005) *Time Driven: Metapsychology and the Splitting of the Drive*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Johnston, A. (2007) Slavoj Žižek's Hegelian reformation: Giving a hearing to The Parallax View. *Diacritics* 37(1): 3–20.
- Johnston, A. (2008a) Conflicted matter: Jacques Lacan and the challenge of secularizing materialism. *Pli: The Warwick Journal of Philosophy* 19: 166–188.
- Johnston, A. (2008b) *Žižek's Ontology: A Transcendental Materialist Theory of Subjectivity*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Johnston, A. (2008c) What matter(s) in ontology: Alain Badiou, the Hebb-event, and materialism split from within. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities* 13(1): 27–49.
- Johnston, A. (2009) *Badiou, Žižek, and Political Transformations: The Cadence of Change*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Johnston, A. (2010 [forthcoming]) The weakness of nature: Hegel, Freud, Lacan, and negativity materialized. In: C. Crockett, C. Davis and S. Žižek (eds.) *Hegel and the Infinite: Religion, Politics and the Dialectic*. New York: Columbia University Press.
- Johnston, A. (under review) Misfelt feelings: Psychoanalysis, neuroscience, philosophy, and unconscious affect. In: C. Malabou and A. Johnston. *Auto-affection and Emotional Life: Psychoanalysis and Neurobiology*. New York: Columbia University Press.
- Lacan, J. (1971) Sessions of November 4th, 1971, and December 2nd, 1971. In: *Le Séminaire de Jacques Lacan, Livre XIX: Le savoir du psychanalyste, 1971–1972*, Unpublished typescript.
- Lacan, J. (1974a) *Alla Scuola Freudiana: Conférence à Milan*. Proceedings of conference; 30 March, <http://www.ecole-lacanienne.net/pastoutlacan70.php>.

- Lacan, J. (1974b) Sessions of January 8th, 1974, and June 11th, 1974. In: *Le Séminaire de Jacques Lacan, Livre XXI: Les non-dupes errent, 1973–1974*, Unpublished typescript.
- Lacan, J. (1975a) *Conférence à Genève sur 'Le symptôme'*. Proceedings of conference; 4 October, <http://www.ecole-lacanienne.net/pastoutlacan70.php>.
- Lacan, J. (1975b) *Conférences et entretiens dans des universités nord-américaines*. Columbia university auditorium school of international affairs. Proceedings of conference; 1 December 1975. *Scilicet* (6/7): 42–52.
- Lacan, J. (1977) Session of April 19th, 1977. In: *Le Séminaire de Jacques Lacan, Livre XXIV: L'insu que sait de l'une-bévue, s'aile à mourre, 1976–1977*, Unpublished typescript.
- Lacan, J. (1977–1978) Sessions of November 15th, 1977, and April 11th, 1978. In: *Le Séminaire de Jacques Lacan, Livre XXV: Le moment de conclure, 1977–1978*, Unpublished typescript.
- Lacan, J. (1990) Television. Translated by D. Hollier, R. Krauss and A. Michelson. In: J. Copjec (ed.) *Television/A Challenge to the Psychoanalytic Establishment*, New York: W.W. Norton and Company, pp. 1–46.
- Lacan, J. (1992) *The Seminar of Jacques Lacan, Book VII: The Ethics of Psychoanalysis, 1959–1960*, J.-A. Miller (ed.). Translated by D. Porter New York: W.W. Norton and Company.
- Lacan, J. (1998) *The Seminar of Jacques Lacan, Book XX: Encore, 1972–1973*, J.-A. Miller (ed.). Translated by B. Fink New York: W.W. Norton and Company.
- Lacan, J. (2001) *... ou pire: Compte rendu du Séminaire 1971–1972*. In: J.-A. Miller (ed.) *Autres écrits*. Paris, France: Éditions du Seuil, pp. 547–552.
- Lacan, J. (2005) *Le Séminaire de Jacques Lacan, Livre XXIII: Le sinthome, 1975–1976*, J.-A. Miller (ed.) Paris, France: Éditions du Seuil.
- LeDoux, J. (1996) *The Emotional Brain: The Mysterious Underpinnings of Emotional Life*. New York: Simon and Schuster.
- LeDoux, J. (2002) *Synaptic Self: How Our Brains Become Who We Are*. New York: Penguin Books.
- Linden, D.J. (2007) *The Accidental Mind: How Brain Evolution Has Given Us Love, Memory, Dreams, and God*. Cambridge: Harvard University Press.
- Marcus, G. (2008) *Kludge: The Haphazard Evolution of the Human Mind*. New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.

- Panksepp, J. (1998) *Affective Neuroscience: The Foundations of Human and Animal Emotions*. Oxford: Oxford University Press.
- Pommier, G. (2004) *Comment les neurosciences de'montrent la psychanalyse*. Paris, France: Flammarion.
- Solms, M. and Turnbull, O. (2002) *The Brain and the Inner World: An Introduction to the Neuroscience of Subjective Experience*. New York: Other Press.
- Spinoza, B. (1949) *Ethics*, J. Gutmann (ed.). New York: Hafner Press.
- Stanovich, K.E. (2004) *The Robot's Rebellion: Finding Meaning in the Age of Darwin*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Thagard, P. (ed.) (2006a) *How molecules matter to mental computation. Hot Thought: Mechanisms and Applications of Emotional Cognition*. Cambridge: MIT Press, pp. 115–131.
- Thagard, P. (ed.) (2006b) *Mental mechanisms. Hot Thought: Mechanisms and Applications of Emotional Cognition*. Cambridge: MIT Press, pp. 3–10.
- Thagard, P. and Nerb, J. (2006) Emotional gestalts: Appraisal, change, and the dynamics of affect. In: P. Thagard (ed.). *Hot Thought: Mechanisms and Applications of Emotional Cognition*. Cambridge: MIT Press, pp. 51–63.
- Žižek, S. (1991) *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*. Cambridge: MIT Press.
- Žižek, S. (2000) Da Capo senza fine. In: J. Butler, E. Laclau and S. Žižek. *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*. London: Verso, pp. 213–262.
- Žižek, S. (2006) *The Parallax View*. Cambridge: MIT Press. (Türkçe Çev. Žižek, S. (2014) *Paralaks*. İstanbul: Encore Yayınları.)
- Žižek, S. (2007) From objet a to subtraction. *Lacanian Ink* 30: 131–141.
- Žižek, S. (2008a) Descartes and the post-traumatic subject. P. Klepec (ed.). *Filozofski Vestnik: Radical Philosophy* 29(2): 9–29.
- Žižek, S. (2008b) *In Defense of Lost Causes*. London: Verso.

ⁱ Çeviri için Adrian Johnston'dan izin alınmıştır. Bu makaleyi çevirmeme izin verdiği için kendisine teşekkür ederim.